

6 Şubat Sonrası Hatay ve Hafıza Kaybı¹

Alim Koray CENGİZ²

Paris için Latince bir söz vardır: “Fluctuat Nec Mergitur”; “sarsılır ama batmaz” anlamına gelir. Fransa’da kent tarihinde farklı dönemlerde kullanılan söz, 2015 yılındaki terör eylemlerinden sonra tekrar duvarları süslemeye başlamıştı.³ Antakyalılık bağlamında “bir yerli olma” konusunu çalıştığım sosyal antropolojik tez çalışmamdaki etnografik saha görüşmelerinde de kent mukimlerinde Antakya kentinin tarihte felaketlerle 7 kere battığı ama her seferinde de anka kuşu misali nevezuhur ettiği anlatılıyordu. 6 Şubat 2023 depremi sonrası kenti terk-i diyar edenler yıkılan binaların ayakta kalan duvarlarına içimizi acıtan, motto olacak ve tüm Türkiye’yi derinden sarsacak yazılar bıraktılar: “Geri döneceğiz Hatay”, “Bekle bizi Hatay”, “7 Kere batmıştı, bu da 8. oldu, yeniden ayağa kalkacağız”. Başka şehirlerde “Bekle bizi Maraş”, “Seni ayağa kaldıracacağız Malatya” minvalinde yazılara pek rastlayamadık ya da biz görmedik belki de. Peki, Hatay yeniden ayağa kalkacak mı ya da Hatay için bu kadar güçlü bir geri dönme arzusu neye işaret ediyor ve Hatay’ı diğer şehirlerden ayıran özellikler neler? Bu sorulara doğrudan yanıt vermek yerine dolaylı bir serimleme ile gidelim.

Francis Bacon’ın “Yeni Atlantis” adlı ütopyik eserinde vali, gemicilere halkın bu verimli toprakları bırakıp gitmediğinden bahseder (Bacon, 2011). Thomas More’un Ütopya’sında halkı ve kurumlarıyla dünyanın en mutlu ülkesinden bahseder; dünyanın hiçbir yerinde daha bol hayvan, daha bereketli ürün görülmemiştir (Moore, 2013). Campanella’nın “Güneş Ülkesi”nde Güneş Kentliler ülkelerini çok severler, Cenovalı Kaptan’ın ülkesinde aşçılar çok beceriklidir, baharatlı yemekler müthiştir (Campanella, 2009). Aslında “Görünmez Kentler”de Italo Calvino bir kenti sevmenin ipuçlarını seyyah’ın ağzından bizlere suhuletle gösterir:

“Yüksek burçlarıyla Zaira’yı boşuna anlatmaya çalışacağım sana gönlü yüce Kubilay. Merdivenli yolların kaç basamaktan oluştuğundan, kemer kavislerinin aç derinliğinden, çatıların hangi kurşun levhalarla kaplandığından söz edebilirim sana; ama şimdiden biliyorum, hiçbir şey söylememiş olacağım sonunda. Zira bir kenti kent yapan şey bunlar değil, kapladığı alanın ölçüleri ile geçmişinde olup bitenler arasındaki ilişkidir (Calvino, 2012).

Roma İmparatorluğunun belki de en büyük özelliklerinden birisi mimari becerisi ve kentleri inşasıdır. İmparatorluğun başat gücünün sirayet ettiği alan mimari yapılar ve anıtlardır (Sennett, 2011). Öte yandan seyyahın da dediği gibi kenti kent yapan salt binaların da ötesinde bireyler arası ilişkilerdir. Pierre Nora’nın “lieux de memoire” (hafıza mekânları) kavramını tam da burada kullanmak gerek. Anıları bellekten geri çağırırken bu anıların yaşandığı uzam, nirengi noktası olacaktır. Marc Auge “Yer Olmayanlar” adlı çalışmasında, kısa süreli kullanımı olan devingen mekânların yer olmadıklarından bahseder. Bu geçici kullanım mekânları, anı biriktirilen yerler olmadığı

¹ Bu yazı, ilk olarak tukenmez kalemdergi.com adresinden yayın yapan Tükenmez Kalem dergisinde 17 Mayıs 2022 tarihinde yayımlanmıştır.

² Doç. Dr. Sosyal Antropolog. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi ORCID: 0000-0003-4675-0571

³ <https://www.parisunlocked.com/history-of-paris/fluctuat-nec-mergitur-paris-motto-meaning/>

için bellekte de kalıcı izler bırakmayacaktır. Filhakika, yer olmayanlar üzerinden simgesel olarak ve antropolojik anlamda nerelerin “yer” olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Yer, zaman geçirilen, anılar biriktirilen, paylaşımların olduğu mekânlardır.

Mekânları özel kılan da orada yaşayan insanlardır. Hatay, Sünni Arapların, Alevi Arapların, Hristiyan Arapların, Türklerin, Kürtlerin, Özbeklerin, Çerkeslerin, Ermenilerin az sayıda da olsa Yahudilerin bir arada yaşayıp kendi ritüellerini özgürce sürdürdükleri bir alan sunar mukimlerine. Hatay’ı birçok taşra kentinden özgün kılan anıtsal mekânlarla birlikte bu heterotopyadır. Kudüs’ün Mes-cid-i Aksa’sı, Zeytin Dağı varsa Hatay’ın da Habib-i Neccar Camii, Azize Tekla Kilisesi, Musa Ağacı, dünyaca ünlü mozaikleri, Yusuf El Hekim türbesi, tersine akan nehri Asi’si, Tel Açana höyüğü, Hitit Kralı Şuppiluliuması, bir zamanlar kendi başına bir devlet oluşu, dünyanın en uzun sahili, ilk aydınlatılan caddesi, dillere destan yemekleri, künefesi vardır.

Nurdan Gürbilek, Walter Benjamin’in kentle ilgili sözlerini yorumlar: “Büyükşehir insanını büyüleyen aşktır” diye yazacaktır, “ama ilk bakışta değil son bakışta aşk” (Benjamin, 2012). Benjamin’e göre kent, aşık olunan bir yerdir. Ama en sonunda aşık olunan yer. Bireyin, mekânları gezdiği, sokaklarında dolandığı, kendini kaybettiği, sonrasında kendini bulduğu, ilişkiler geliştirdiği, belki de geliştiremediği anların toplamıdır “son bakışta aşk”. Kent, tüm bu deneyimlemelerin en sonunda sevilen bir yerdir. Çok etnili, çok dinli yapısıyla anlatılar sarmalının içinde yoğrulan Hatay, yaşayanları için son bakışta aşık olunan bir yerdir. Çok kültürlü yaşamın renkliliğinin keyfidir aslında. Dünyanın farklı köşelerinde etnik ve dini çatışmalar yaşanırken, kiliseden çıkıp havraya, oradan da camiye girebilmek, komşunun paskalyasını, ramazan bayramını, gadir hum bayramını kutlamaktır Hatay. Başka şehirde anlaşılmayı beklemek yerine Hatay’ı yeniden iştihakle inşa etme arzusunun altında işte bu son bakıştaki aşkı aramak gerek.

Yazının sonlarına doğru toplamak gerekirse Campanella’nın Güneş Ülkesi, More’un Ütopyası, Bacon’ın Yeni Atlanstis’i, doktora tezini yazarken bana Antakyalıları, daha geniş zaviyeden de bulunduğu her fırsatta kentini öven, yemeklerini seven, başka yere gitse de bir an önce dönmeyi düşünen Hataylıları anıştırdı. Giuseppe Tornatore’nin 1988 yapımı ünlü “Cennet Sineması” filminde büyüüp ünlü bir yönetmen olan Salvatore Di Vita gece yarısı çalan telefonu ile izleyiciyi de geçmişe götürür. Film boyunca, yıllar geçse de o koca adamın çocukluğunda kaldığını ve doğup büyüdüğü toprakların zihninin bir köşesinde kaldığını, anılarının bugün bile canlı kaldığını görürüz. Norbert Elias, “geçmiş ve gelecek şimdide yaşanır” der (Elias, 2000). Geçmiş ulaşılamayan bir alandır gelecek ise her an belirsizliğini koruyan bir yer. Yazının başında yer alan “Hatay yeniden ayağa kalkacak mı?” sorusuna buradan devam edebiliriz. 7 sayısının kozmogonik büyüünün bozulduğu 6 Şubat depremi kenti yerle yeksan ederken yıkılan sadece binalar değil. Kaybettiğimiz yakınlarımızla birlikte yıkılan mekânlar, uzun vadede zihinlerde amnezi yaratacak bir tahribata da yol açacak. Mekân ve bellek kaybı travmatik bir durum. Mekânlar yeniden inşa edilecek ama bildiğimiz sokaklar, aşına olduğumuz yüzler yerinde olmayacak. David Löwenthal’in kitabına ismini verdiği gibi “Geçmiş yabancı bir ülkedir artık...”. Hatay yeniden ayağa kalkacak ama yeni bir kuşak kendi anılarını inşa edecek. Keza bu kez geçmişten ders almak kaydıyla hafıza-i beşer nisyanla malul olmasın yeter.

Kaynaklar

Bacon, F. (2011). *Yeni atlantis*. (Çev.: Benzer, H.). İstanbul: Arya Yayıncılık.

Benjamin, W. (2012), *Son bakışta aşk*. (Çev.: Gürbilek, N.). İstanbul: Metis Yayınları.

Calvino, I. (2012). *Görünmez kentler*. (Çev.: Saatçioğlu, I.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Campanella, T. (2009). *Güneş ülkesi*. (Çev.: Erdem, H.). İstanbul: Arya Yayıncılık.

Elias, N. (2000). *Zaman üzerine*. (Çev.: Atayman, V.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

More, T. (2013). *Utopia*. (Çev.: Eyuboğlu, S.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sennett, R. (2011). *Ten ve taş batı uygarlığında beden ve şehir*. (Çev.: Birkan, T.) İstanbul: Metis Yayınları.